

העלון יוצא לאור

לעילוי נשמת

היקרות והנכבדות

זמירה משה ע"ה

נלב"ע ג' כסלו תשפ"ד

ואחותה אביבה חביבה ע"ה

נלב"ע ד' אדר ב' תשפ"ד

בנות שלמן ושרה ז"ל

☆

ת.נ.צ.ב.ה.

נמצא שמה שאמרו בתוספתא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהציל אחיו מן המיתה, אין זה "שכר בעלמא" אלא גילוי שהוא ראוי להיות מלך, כי מלך הוא אדם שיכול לקחת אחריות על כל המלוכה וכשיהודה לוקח אחריות הוא מראה שהוא ראוי למלכות.

כלל ישראל נקראים יהודים ע"ש מעלה זו דאחריות ד. וכן נהג יהודה גם במעשה תמר שלקח אחריות והודה ואמר: צדקה ממני, ומצינו בפר' ויחי כאשר מברך יעקב את יהודה אומר לו: אתה יודוך אחיך, ופי' התרגום יונתן - שלכן יקראו את כל היהודים על שמך, על שם אותה מעלה נפלאה של לקיחת אחריות והודאה במעשים.

בעיני ראיתי אדם נכבד שעבר עבירה...

ה. וממשיך הגר"ח שמואלביץ: דטבעו של אדם להסיר מעצמו כל אחריות למעשיו ולא רק כלפי אחרים אלא כלפי עצמו, כמו שרואים במעשה דקין והבל כשבא הקב"ה לקין ושואל אותו הי הבל אחיך - אמר לו: לא ידעתי השומר אחי אנוכי, ופלא וכי קין היה אדם חסר דעה, הרי הוא היה נביא שהקב"ה דיבר עמו, ואיך זה שעונה לקב"ה לא ידעתי... וכי מתכון לרמות את הקב"ה?

אלא הוא הדבר שדיברנו: אדם מטבעו מתאמץ להסיר מעצמו כל אחריות למעשיו ולא את הקב"ה הוא רימה אלא את עצמו, עד ששכנע את עצמו שבאמת הוא לא יודע איפה הבל...

והוסיף הגר"ח - בעיני ראיתי אדם נכבד שעבר עבירה כלשהיא, והוכחתי, והוא הגין על מעשיו באומרו שבין יו"כ לסוכות לעבור עבירה זה לא כ"כ נורא... אדם יכול לומר תירוץ שגעוני העיקר להצדיק את מעשיו.

אסתר הרגישה בנפשה אחריות לכלל ישראל

ו. וכשאדם גדיל בנפשו את מדת האחריות למעשיו, זה יביא אותו לרגש אחריות לכלל ישראל, וככל כמה שפועם בו יותר רגש האחריות לכלל ישראל זוכה לעלות ולהתעלות מעל כולם, כמו שראינו אצל מרדכי ואסתר שאף שלכא' מרדכי היה גדול מאסתר, מ"מ מי שצוה להתענות ולבטל מצות ושמחת יו"ט היתה אסתר ולא מרדכי, כי אסתר הרגישה על כתפיה ביתר שאת את האחריות לכלל ישראל, ולכן עלתה ונתלתה יותר מכל החכמים שבדורה, וכמו שאמרו ותלבש אסתר מלכות - שלבשתה רוח הקודש [הגר"ח"ש].

בעל חוב שיש לו רגש אחריות כלפי מי שהלוה לו, יסייעוהו מן השמים להחזיר חובותיו

ז. ובאבות פ"ב אמר להן רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו צאו וראו איזה דרך רעה שיתרחק ממנה האדם אומר ר' שמעון בן נתנאל - הלוח ואין משלם, והנה המשנה לא עוסקת בחטאים פרטיים שצריך להתרחק מהם אלא בדרך רעה, נמצא שהלווה ואין משלם אינו חטא פרטי אלא הוא דרך רעה שנוגעת לעיקר מהותו וצורתו של האדם, כי הלוח ואין משלם מסיר מעצמו את אחריותו כלפי בעלי חובותיו ולא הרגיש כלל שהוא בעל חוב וזוהי דרך רעה ולא חטא פרטי, ומוסיף הגר"ח שלכא' מה יעשה אדם שפעמים אין לו להחזיר, ופה מחדש הגר"ח: שלו היה מרגיש שהוא בעל חוב ויש לו אחריות לשלם חובותיו לא היה מצב שלא יוכל לשלם כי הקב"ה היה מזמן לו אף שאין יד טבעו משגת ומסייעו שיהא לאל ידו לשלם חובותיו.

וראי' לזה ממה שאמר משה רבינו "האנוכי הריתי את העם הזה" ומוכח שאם הוא אכן היה מוליד את כל העם הזה אפי' שהם שישים רבוא היה יכול לשאתם בחיקו ולפרנסם, ואף שבדרך הטבע לא ברור איך אך הקב"ה היה מסייע בידו מאחר שעליו מוטל לפרנסם.

משפטים

אחריות

אדם אחראי על מעשיו

א. אחד היסודות שנלמדים בפרשה הוא ה"אחריות" - אדם אחראי על מעשיו ודיבורו.

כך מצינו בתחילת הפרשה כי תקנה עבד עברי, ופירש רש"י כי תקנה - מיד ב"ד שמכרוהו, ולמה מכרוהו כי גנב ואין לו לשלם, וכבר בזה התורה מלמדת אותנו שאדם לא יכול לגנוב ולברוח מאחריות ולומר אין לי... אלא אדם אחראי עד כדי שצריך להימכר לעבד ולהפקיע את חרותו.

ולא רק אדם שעשה מעשה בכונה אלא אפי' הרג בשוגג, כתוב בפסוק יג "ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו" צריך לרוץ לערי מקלט לכפר על מעשיו אפי' שהיה זה בשוגג.

וכך לאורך כל הפרשה: אם הבהמה או הבור שלו מזיקים, אין יכול להימלט מאחריות, אלא צריך לשלם מיטב שדהו ומיטב כרמו.

אדם אחראי על דיבורו

ב. וכך גם אדם אחראי על "דיבורו", כמו שכתוב בפסוק טו מכה אביו ומת מות יומת בחנק, ואילו מקלל אביו בסקילה, ואין האדם יכול לומר מה בסך הכל עשיתי רק דיברתי...

כי התורה דורשת מאדם אחריות על מה שיוצא מפיו.

[ואכן הוא מצוה מפורשת בתורה (ויקרא טז לו): איפת צדק והין צדק יהיה לכם, שיהיה הן שלך צדק ולא שלך צדק... אל תבטיח! אבל אם אמרת או הבטחת תעמוד בדיבורך! ואם לאו אתה מחוסר אמנה].

גדלותו של האדם נמדדת לפי אחריותו למעשיו

ג. וכך מאריך הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר בעיני אחריות) שגדלותו של אדם נמדדת לפי מדת אחריותו למעשיו, ומביא את התוספתא בברכות מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהציל את אחיו מן המיתה שנאמר: ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו, וצריך ביאור: מאחר שיהודה לא חזר בו מעצם הפסק שיוסף חייב מיתה, איזה טענה זו מה בצע כי כיסינו את דמו וכי בכל מחויב מיתה גם נגיד כך?

אלא עיקר הטענה היה על ה"וכסינו את דמו" ופירש"י - ונעלים את מיתתו, היינו אם אתם עומדים מאחרי הפסק למה אתם בורחים מאחריות ומעלימים את המיתה, ואם אכן אתם לא יכולים לקחת אחריות על הפסק, זה מעורר סימן שאלה על עצם הפסק, כי פסק דין שאי אפשר לקחת עליו אחריות אינו פסק דין!

מרן הגרי"ז מבריסק - תלמיד חכם אינו שוכח!

ח. ובספר 'הארת דרך' לגה"צ הגר"א ויסבלום שליט"א, הוסיף בזה שאצל תלמידי חכמים מצאנו שהאחריות היא גדולה כמו שאמרו חז"ל (פסחים ט). חזקה על חכם שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וחזקה זו כ"כ גדולה עד שהקשו התוס' קידושין כו: במעשה דר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ולא הפריש תרומות ומעשרות (ע' תוס') ועמד בספינה והפריש, והקשו תוס' איך יצא מביתו עד שלא תקנו ולא הודיעם שאינו מתוקן, והא אמרינן חזקה על חבר וכו', ודברי התוס' תמוהים שהרי רש"י כתב שמירי בשכח, ומה מקשים התוס', ואמרו בשם מרן הגרי"ז זצ"ל שס"ל לתוס' "שת"ח אינו שוכח"...

היינו כשאמרו חז"ל חזקה על חבר וכו', זה מציאות כה חזקה של הרגשת אחריות של תלמיד חכם שלא להכשיל אחרים בפירות שאינם מעושרים, שלא יתכן שישכח כי אם הוא ישכח הרי שחסר לו אחריות וחסרון אחריות לת"ח הוא חסרון בכל השם חכם שלו.

הרב וולבה: אחריות - היא קיצור דרך בעבודת המדות!

ט. ומסיים שם: שאפשר לומר בודאות שהמעלה הגדולה ביותר לאדם שהוא בעל אחריות, [א.ה. והמשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל התבטא: אחריות - הוא קיצור דרך בעבודת המדות...] והחסרון הגדול ביותר הוא חסר אחריות, אחד שאחראי על מעשיו, על דבריו, על עתידו, אחראי כלפי עצמו, וכלפי הסובבים אותו, וכלפי כלל ישראל, הוא יזכה להעלות ולהגיע לגדלות.

אחריות הצדיקים על תיקון העולם

י. סיפור מפליא ביותר סיפר הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל ראש ישיבת חברון, שהיה לו עד ראיה בימי עלומיו. ספור הממחיש לנו ברורות 'מושגים' נפלאים עד כמה עצומה היא מידת האחריות שחשו גאוני וצדיקי ישראל כלפי בני דורם:

רבי שמחה זיסל התגורר בילדותו בשכונה הירושלמית המפורסמת 'שטריוס חצר'. אותה הקים בטוב לבו ומהונו הנגיד הצדיק רבי שמואל שטריוס זצ"ל. זאת לאחר שדבק בשיטתו המוסרית של ה'סבא מקעלם' זצ"ל, ונפשו נקשרה בנפשו, וכאשר גילו תלמידיו את רצונם לעלות ולהתגורר בארץ הקודש, הקים עבורם שכונה לשם ולתפארת, שאגדות רבות נכרכו סביב דמויות ההוד שהתהלכו בה.

בין גאוני עולם וקדושי עליון שהאצילו מקדושתם וצדקותם במשך השנים על החצר הנודעת בירושלים, בלטו דמויותיהם של הגאונים הצדיקים: רבי נפתלי אמסטורדם, רבי איצ'לה בלאזר, רבי יוסף חיים זוננפלד, רבי שמואל הלל שניקר, רבי שמואל תפלינסקי, רבי צבי ברוידא ועוד רבים.

'שטריוס חצר' נשארה כל השנים כמרכז המוסרי הגדול של ירושלים. בחרדת קודש היו נכנסים זקנים וצעירים תלמידי חכמים ופשוטי עם, כדי להזין את העינים במראה גדולי התורה שהתגוררו בה, וכדי להתבשם מריח המוסר וההתעלות הרוחנית שהורגש בשטחה תדיר.

בחצר זו מתגורר הגאון הצדיק רבי צבי הירש ויספיש זצ"ל, דמות נשגבה, שהיה מופת בכל הליכותיו, ולא היה לו בעולמו כי אם ד' אמות של תורה והלכה בלבד. כדרכם של גדולי ירושלים נהג אף הוא כל ימיו בפרישות יתרה ובקדושה עצומה, ספורי הוד נכרכו בירושלים סביב גדלותו בתורה צדקותו ויראתו הטהורה.

הוא נמנה על עשרת תלמידיו הראשונים של הגה"צ רבי צבי הירש מיכל שפירא זצ"ל, בעל 'ציץ הקודש', ממנו

למד רזי תורה. כמו כן נמנה על סגל ידידיו ורעיו של מרן הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל, רבה של ירושלים, ואחינו של הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל, מגדולי גאוני וצדיקי ירושלים.

ראש הישיבה רבי שמחה זיסל ברוידא התבטא לא אחת, שדמותו של רבי הירש השפיעה עליו ביותר בעקבות מעשה שהיה:

היה זה בחצות לילה, רבי שמחה זיסל כתלמיד ישיבת חברון עשה את דרכו מהישיבה ששכנה בשכונת גאולה הסמוכה, לכוון ביתו אשר ב'שטריוס חצר'. בדרך הוא הבחין מרחוק בדמותו של רבי הירש ויספיש כשהוא עומד על יד לוח המודעות, ומתבונן במבט מיוחד על מודעה מסוימת. המבט המסוקרן שלו במודעה ספציפית ומסוימת לא הלמה את אפיו, ועוררה תמהון.

משתהקרב אליו למקום עמדו שמע כיצד ממלמל לעצמו: "אוי! איך האב פארפאסט!..." [אוי! אני פספסתי...]. רבי שמחה זיסל הביט במודעה שצדה את עיניו של רבי הירש וגרמה לו להתבוננות ממושכת, ופליאתו גברה שבעתים. היתה זו מודעה שספרה על מופע הוללות ופריצות, שיתקיים למחרת על חוף 'קליה' ים המלח. רבי שמחה זיסל קפא על עמדו כהלום רעם. היתכן שעניו הקדושות של רבי הירש יגלו בהתענינות בטומאה שנודפת מידיעה מן הסוג הזה, ועוד להצטער על פספוס מעמד מתועב שכזה...

הדבר לא נתן לו מנוח כל אותו הלילה, ושיתף בתחושותיו את אביו הגאון רבי חזקיהו אברהם ברוידא זצ"ל. בבוקר שלמחרת לאחר תפילת ותיקין, ניגש האב מתוך דרך ארץ וכבוד אל רבי הירש בהחלטה נחושה להתחקות מפיו את פתרון הענין.

מיד כשהחל להרצות את דבריו, הפסיקו רבי הירש על אתר, בהבינו כלפי מה הדברים אמורים, ואמר שלמרות שעד כה הצליח להצניע את הדבר, נוכח כי כעת לא עלה בידו לשמור זאת בסוד, ולא נותרה בידו בררה אלא לספר את פשר הדבר:

"קבלתי על עצמי יחד עם כמה מחברי", אמר רבי הירש, "שבכל פעם שהיצר הרע וחילותיו מגבירים את כח הטומאה בעולם, כנגדם באותה שעה נעסוק אנו בתורה הקדושה, כדי להגביר את כח הקדושה על הטומאה. כדי שנעמוד בכך עשינו סדר מסוים שכל אחד מאיתנו יקח לעצמו לילה שבו נערך מאורע טמא, ובאותן שעות לא יעסוק בשום עסוק אחר מלבד עסק התורה הקדושה בלי הפסק של רגע. הרי לא יתכן שהסטרא אחרא יפעל במלוא המרץ ואנו נלך אז לישון..."

"והנה בדיוק אמש הגיע תורי, והיה עלי לבדוק מהן שעות הפעילות שהשטן מרקד בינינו. על כן הצרכתי להתבונן במודעה הזו, ואכן ראיתי שהדבר אמור להיות הלילה, ומעט אחרתי את המועד, לפי שמחובתי הוא ללמוד מתחילת המופע ועד סופו, שהחל בתחילת הלילה ונמשך עד אור הבוקר..."

"אמרתי לעצמי", הוסיף רבי הירש, "אם הם יכולים להתהולל כל הלילה, אף אני מסוגל ללמוד כל הלילה..."

"איני יכול לתאר כמה רושם עשה עלי ספור זה" - הפטיר רבי שמחה זיסל.

נורא למתבונן! עד כמה חשו הצדיקים אחריות על תקון העולם כחובתם האישית והפרטית, להשתדל להגביר בעולם את כח הקדושה על הטומאה.

[אוצרותיה אמלא - בראשית]